

Emsal İçtihatlar Işığında
Bireysel Başvuru Kapsamındaki
Hak ve Özgürlükler
(Adil Yargılanma Hakkı)
Av. Dr. Serkan CENGİZ
2024

Adil Yargılanma Hakkı

AİHS m.6 / Anayasa m.36

I

İLKELELER:

- Herkes davasının,
- **Medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan,**
- Yasayla kurulmuş,

Adil Yargılanma Hakkı

AİHS m.6 / Anayasa m.36

II

- Bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından,
- Kamuya açık olarak ve
- Makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir.

Adil Yargılanma Hakkının Kapsamı

- AİHS m.6/1 hükmü **hukuk, idari ve ceza yargılamaları** için geçerlidir.
- Buna karşın **AİHS m.6/2** (masumiyet karinesi) ve **m.6/3** hükümleri tarafından korunan haklar **sadece ceza muhakemesi** için geçerlidir.

Yargılamanın Adilliği ve İkincilik İlkesi

- AİHM'nin görevi ulusal mahkemeler tarafından varılan sonuca dair delillerin yeterliliği veya ispatın kıymeti hususunda görüş belirtmekten ziyade, usule ve kurumlara ilişkin güvenceler ile 6.maddenin muhtevasında bulunan güvenceler merceğiyle yargılamada bütünsel anlamda bir adilliğin sağlanıp sağlanmadığını incelemektir (AİHM, *Ayetullah Ay/Türkiye*, B.No:29084/07, 1191/08, 27.10.2020, para.192-194).

Avukata Erişim Hakkı-I

- Avukata erişim hakkı (AİHM, *Salduz/Türkiye* [BD], B.No:36391/02, 27.11.2008, para.56-62; *İbrahim ve Diğerleri/Birleşik Krallık*, B.No: 50541/08, 16.12.2014, para.224; *Pervane/Türkiye*, B.No:74553/11, 08.09.2020 (ihlal olmadığına karar vermiştir); AYM, *Burak Çileli* başvurusu, B.No: 2013/2541, 09.09.2015, para.96-100; *Yusuf Karakuş ve Diğerleri başvurusu*, B.No:2014/12002, 08.12.2016, para.81-84; *Aligül Alkaya ve Diğerleri* başvurusu [GK], B.No: 2013/1138, 27.10.2015, para.138-145).

Avukata Erişim Hakkı-II

- Gözaltında avukata erişim imkanı sağlanmamasının mevzuata dayalı yerleşik bir uygulamadan kaynaklanması ve bu sırada elde edilen ifadelerin mahkumiyet kararına esas alınması müdafî yardımından yararlanma hakkının ihlali sonucunu doğurur. Hakim veya mahkeme önünde doğrulanmayan, müdafî yardımı sağlanmadan alınan kolluk beyanlarının mahkumiyete esas alınmaması gerekir (*Abdulselam Tatal ve Diğerleri* başvurusu [GK], B.No: 2013/2319, 08.04.2015, para.70-76).
- Sanığın kendisine zorunlu müdafî atandığından haberdar edilmediği durumlarda ise zorunlu müdafîye yapılmış bulunan tefhim ve tebliğ kendisine bağlanan hukuki sonuçları doğurmaz (AYM, *Ali Adaçay* başvurusu, B.No:2014/13081, 22.03.2018, para.43; Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 31.11.2012, 2011/6-249 E., 2012/1 K.).

Mahkemeye Erişim Hakkı Kapsamında Adli Yardıma Erişim Hakkı

- Mahkemeye erişim hakkı mahkemeye başvurunun m¼mk¼n olmasına imkan vermelidir (AİHM, *Airey/İrlanda*, B.No:6289/73, 09.10.1979, para.27; *A.A.K./T¼rkiye*, B.No:56578/11, 03.10.2023, para.67; AYM, *İsmail Uğur* başvurusu, B.No: 2019/14623, 16.11.2022, para.65).
- Özel avukatı olduğu gerekęesiyle harca ilişkin adli yardım talebinin reddi mahkeme erişim hakkının ihlalidir (AYM, *Tacettin Ceylan* başvurusu [GK] B.No:2017/39062, 10.11.2021, para.69-71).

Mahkemeye Erişim Hakkı-I

- Mahkemeye başvuru açısından sınırlamalar hakkın özüne zarar vermemelidir (AİHM, *Edificaciones March Gallego S.A./İspanya*, B.No: 28028/95, 19.02.1998, para.34; *Rodríguez Valín/İspanya*, B.No: 47792/99, 11.10.2001, para.22; AYM, *Bubo Çelik* başvurusu, B.No:2013/3954, 26.02.2015, para.60-62).
- Mahkemeye ulaşmayı aşırı derecede zorlaştıran ya da imkânsız hale getiren uygulamalar mahkemeye erişim hakkını ihlal edebilir (AİHM, *Osu/İtalya*, B.No: 36534/97, 11.07.2002, para.36-40).
- Usul kurallarının uygulanmasında aşırı şekilcilik mahkemeye erişim hakkını ihlal edebilir (AİHM, *Walchli/Fransa*, B.No: 35787/03, 26.07.2007, para.29; *Mesutoğlu/Türkiye*, B.No:36533/04, 14.10.2008, para.20).
- Mevzuat dava açma süresi gibi birtakım koşulların, birden fazla yorumuna neden olabilecek nitelikte ise yargı makamının yorumu dava açılmasını önleyecek mahiyette olmamalıdır (AİHM, *Beles/Çek Cumhuriyeti*, B.No: 47273/99, 12.11.2002, para.51; *Tricard/Fransa*, B.No: 40472/98, 10.07.2001, para.33).

Mahkemeye Erişim Hakkı-II

- Başvuru süresi tefhimle başlayan kişinin gerekçesini bilmediği karar veya hükme karşı kanun yoluna başvuru hakkını gereği gibi kullandığı söylenemez (AYM, *Abdulğafur Akcan* başvurusu, B.No: 2021/1730, 04.07.2022, para.20-21).
- Mahkemeye ulaşmayı aşırı derecede zorlaştıran ya da imkansız hale getiren uygulamalar mahkemeye erişim hakkını ihlal edebilir (AYM, *Hüseyin Volkan Kurt* başvurusu [GK], B.No:2019/42687, 08.03.2023, para.49).
- Mahkemenin hatası veya özensizliği nedeniyle kanun yolu başvurusu süresini kaçıрма mahkemeye erişim hakkını ihlal edebilir (AYM, *Hasan İşten* başvurusu, B.No: 2015/1950, 22.02.2018, para.50).

Mahkemeye Erişim Hakkı-III

- Bozmadan sonra ıslah yapılmayacağı şeklindeki kategorik yaklaşım mahkemeye erişim hakkını ihlal eder (AYM, *Ziyet Benli* başvurusu [GK], B.No: 2019/23977, 15.02.2023, para.59-60).
- Zararın sonradan öğrenilmesine rağmen zamanaşımı nedeniyle ıslahın kabul edilmemesi davacıya aşırı külfet yükler (AYM, *Çetin Akboğa* başvurusu, [GK], B.No: 2019/430, 23.03.2023, para.73-74; *Necmi Bekdur* başvurusu, B.No:2019/345, 11.07.2023, para.24-25).

Mahkemeye Erişim Hakkı-IV

- Duruşmada hazır bulunmak için kendine düşeni yerine getirmeyen sanığın, bu hakkından zımnen vazgeçtiği düşünülerek yargılamaya gıyabında devam edilebilir. Ancak bu **vazgeçmenin tereddüde yer vermeyecek Őekilde açık olması ve aynı zamanda kamu yararına aykırı olmaması gerekmektedir** (AİHM, *Colozza/İtalya*, B.No:9024/80, 12.02.1985, para.28).
- Sanığın kaçak olduğu veya kendisine ulaşılamadığı hallerde ulusal mevzuatta gıyabında yargılama yapılmasına yönelik yer alan düzenlemelerde AİHS m.6/3 kapsamında bir aykırılık yoktur. Ancak bu gibi hallerde, **sanığı durumdan haberdar etmek için resmi görevlilerin her yolu ciddi surette denemiş ve her türlü tedbiri almış olmaları gerekir.** AİHM, *Colozza/İtalya*, B.No:9024/80, 12.02.1985, para.31-33).

Mahkemeye Erişim Hakkı-V

- Tutuklu sanığın duruşmalarda hazır olma isteğinin olaya özgü somut gerekçeler ortaya konulmadan ve alternatifler değerlendirmeden reddi duruşmada hazır bulunma hakkının (Anayasa m.36) ihlali mahiyetindedir (AYM, *Mehmet Ergün* başvurusu [GK], B.No:2019/34180, 25.07.2023, para.41-42).

Mahkemeye Erişim Hakkı-VI

- Yargılamanın yenilenmesi talebinin incelenmesi aşamasına ilişkin yakınmalar adil yargılama hakkının koruması altında değildir (AYM, *Nihat Akbulat* başvurusu [GK], B.No: 2015/10131, 07.06.2018, para.36; *Metin Gümüş* başvurusu, B.No:2016/14563, 28.11.2019, para.31).
- Buna karşın AİHM veya AYM ihlal kararı sonrasında yargılamanın yenilenmesi/yeniden yargılama sürecinde bu kısıtlama geçerli değildir (AYM, *Nihat Akbulat* başvurusu [GK], B.No: 2015/10131, 07.06.2018, para.37-38).

Bağımsız ve Tarafsız Mahkeme

- Bağımsız mahkeme (AİHM, *Incal/Türkiye* [BD], B.No:22678/93, 09.06.1998, para.72-73).
- Tarafsız mahkeme (AİHM, *Piersack/Belçika*, B.No:8692/79, 01.10.1982, para.28-32; *Hauschildt/Danimarka* [GK], B.No:10486/83, 24.05.1989, para.46-53; AYM, *Tahir Göktalay* başvurusu, B.No:2013/1780, 20.03.2014, para.61; *Murat Ayna* başvurusu, B.No:2014/15986, 25.06.2015, para.38; *Serkan Şeker* başvurusu, B.No:2017/15118, 02.06.2020, para.53).

Gerekçeli Karar Hakkı-I

- Uyuşmazlığın esasına yönelik talebin mahkeme tarafından karşılanması gerekir (AYM, *Abbas Demiroğlu* başvurusu, B.No:2018/31300, 07.04.2021, para.76-80; *Selahattin Durdu* başvurusu, B.No:2018/22162, 15.06.2021, para.46-47).
- Karar sonucunu değiştirebilecek nitelikteki esaslı bir iddianın karşılanmaması (AYM, *Sencer Başat ve Diğerleri* başvurusu [GK], B.No:2013/7800, 18.06.2014, para.85-89; *İbrahim Er ve Diğerleri* başvurusu [GK], B.No:2019/33281, 26.01.2023, para.54-55).

Gerekçeli Karar Hakkı-II

- Hüküm tesis edilirken mahkemenin neleri dikkate aldığı ya da almadığını gösteren, ifadeleri özenle seçilmiş ve kuşkuya yer vermeyecek açıklıktaki bir gerekçe bölümünün ve buna uyumlu hüküm fıkralarının bulunması “*gerekçeli karar hakkı*” yönünden zorunludur. (AYM, *Adalet Sertan Ayhan* başvurusu, B.No:2019/7218, 05.09.2023, para.34-35).

Gerekçeli Karar Hakkı-III

- Hükümde belirleyici olan delillerin değerlendirilmemesi ve makul bir gerekçe belirtilmemesi gerekçeli karar hakkının ihlali mahiyetindedir (AYM, *Sözdar Oral* başvurusu, B.No:2018/21028, 13.09.2022, para.53-57).

Silahların Eşitliği İlkesi/Çelişmeli Yargılama İlkesi-I

- Yargılama sürecinde yapılan her türlü usul işlemi, delil ve karşı delil sunma, iddia ve karşı iddiada bulunma gibi hususlar da silahların eşitliği ilkesine uygun olarak gerçekleştirilmelidir (AYM, *Yankı Bağcıoğlu ve Diğerleri* başvurusu [GK], B.No: 2014/253, 09.01.2015, para.76-77).
- Çelişmeli yargılama ilkesi, sanığın aleyhindeki delillerin çelişmeli bir usul ile mahkemeye sunulmasını ve sadece tanıkların değil diğer delillerin de tartışılmasını gerektirir (AYM, *Sencer Başat ve Diğerleri* başvurusu [GK], B.No:2013/7800, 18.06.2014, para.55-90).

Silahların Eşitliği İlkesi/Çelişmeli Yargılama İlkesi-II

- Mahkemece, mahkumiyet kararına gerekçe gösterdiği olguların varlığı yönünden **sadece müşteki beyanlarını ve iddia makamının gösterdiği delilleri dikkate alması**, buna karşılık sanığın aynı olguların aksini ispat için gösterdiği tanıkları dinlememesi ve diğer delilleri toplamaması, dolayısıyla **savunmanın müştekiler ve iddia makamı karşısında önemli ölçüde dezavantajlı duruma düşürülmesi silahların eşitliği ilkesini ihlal eder** (AYM, *Sebahat Tuncel (2)* başvurusu, B.No:2014/1440, 26.02.2015, para.64-99).
- İdari yargıda uyuşmazlığın esasının çözümü bakımından etkili olabilecek keşif ve bilirkişi delillerinin toplanmaksın karar verilmesi adil yargılanma hakkını ihlal edecektir (AYM, *Erkan Akış ve Diğerleri* başvurusu, B.No:2013/6133, 13.04.2016, para.64).

Silahların Eşitliği İlkesi/Çelişmeli Yargılama İlkesi-III

- Kişilerin aleyhlerine başlatılan dava ve diğer yargısal süreçlerden haberdar edilmeleri, bunlara ilişkin dilekçe ve talep yazılarının kendilerine tebliğ edilmesi karşı savunma yapabilme, iddia ve görüşlerini dile getirebilmeleri açısından önemlidir (AYM, *Hacı Karabulut* başvurusu, B.No:2017/14871, 09.10.2019, para.38-40; *Targan Tolga Yungul* başvurusu, B.No:2013/1386, 16.04.2015, para.28-31).

Silahların Eşitliği İlkesi/Çelişmeli Yargılama İlkesi-IV

- Esas delilin dosyaya getirilmemiş olması (AYM, *Levent Özmen* başvurusu, B.No:2019/10081, 21.12.2022, para.28-33, hizmet sözleşmesinin yenilenmemesine esas tutan soruşturma raporunun geçersizliğini ortaya koyan Enerji Bakanlığı Teftiş Kurulu raporunun dosyaya getirilmemiş olması).
- Silahların eşitliği ilkesine aykırı bir adli işlem olduğunda bu durumun itirazla ortaya konulması gereklidir (AYM, *Rüstem Esen* başvurusu, [GK] B.No:2019/3189, 17.01.2023, para.33).

Silahların Eşitliği İlkesi/Çelişmeli Yargılama İlkesi-V

- Alkolmetrenin hatalı ölçüm yaptığı iddiasıyla hastanede alkol ölçümü yaptırmak isteyen kişinin bu talebinin Valililiğin Genelgesi gerekçe gösterilerek reddedilmesi silahların eşitliği ile çelişmeli yargılama ilkesinin ihlali mahiyetindedir (AYM, *Murat Ergan* başvurusu, B.No:2020/2395, 01.02.2023, para.18).

İspat Yüğü/Karinelere-I

- **İdare tarafından tanzim edilen belgelerin içeriğinin gerçekliğı karinesinin** yargılamanın sonucu yönünden belirleyici olması silahların eşitliğı ilkesini zedeleyebileceğı gibi suç isnadıyla ilgili yargılama söz konusu olduğunda masumiyet karinesini de ihlal edebilir (AYM, *Fatih Ertan* başvurusu, B.No: 2020/23006, 15.03.2023, para.27; *Gurbet Çoban* başvurusu, B.No:2019/38857, 17.11.2021, para.44).
- Önceki tarihli örgüt üyeliğinden mahkumiyet kararının başka bir suç isnadının sübutunun değerlendirilmesinde dikkate alınması ispat yükünün hakkaniyete aykırı olarak yer değışmesine neden olur ve ayrıca masumiyet karinesini ihlal eder (AYM, *Umut Çongar* başvurusu [GK], B.No:2017/36905, 21.10.2021, para.49-50).

İspat Yüğü/Karineler-II

- Suç isnadını içeren karinenin aksinin ispat edilebilmesinin mümkün olması, mahkemenin de bu yönde ileri sürülen iddiaları inceleyip kararını buna göre verebilmesi, karinelerin kişiyi otomatik olarak "suçlu" hâline getirmemesi gerekir (AYM, *Taner Koyuncu* başvurusu, B.No: 2015/11678, 24.05.2018, para.31-33).

İspat Yüğü/Karineler-III

- Kolluk tutanağına üstünlük verilmesi ve tutanağın aksini ispatlamak için ileri sürülen talep, iddia ve itirazların değerlendirmeye alınmamış olması savunmayı anlamsız hale getirir ve dolayısıyla da silahların eşitliğı ilkesi ihlal edilmiş olur (AYM, *Gurbet Çoban* başvurusu, B.No:2019/38857, 17.11.2021, para.50).

Delillerin Hukukiliği-I

- Kanuni bir dayanağı olmadan elde edildiği veya elde ediliş yöntemi bakımından hukuka aykırı olduğu ilk bakışta anlaşılabilen veya derece mahkemelerince hukuka aykırı olduğu tespit edilen delillerin yargılamada tek veya belirleyici delil olarak kullanılmasının hakkaniyete uygun yargılanma hakkı bakımından sorun oluşturabilir (AİHM, *Ayetullah Ay/Türkiye*, B.No:29084/07, 1191/08, 27.10.2020; AİHM, *Kolu/Türkiye*, B.No:35811/97, 02.08.2005, para.62).
- Ceza muhakemesinde delillerin elde ediliş şekli ve mahkûmiyete dayanak alınma düzeyleri, yargılamanın bütününe hakkaniyete aykırı hâle getirebilir (AYM, *Yaşar Yılmaz* başvurusu, B.No: 2013/6183, 19.11.2014, para.59).

Delillerin Hukukiliği-II

- İşkence ve kötü muamele gibi yasak yöntemlerle elde edilen deliller mahkumiyet hükmüne varılırken kullanılamaz. Hukuka aykırı Őekilde gerçekleştirilen arama sonrası elde edilen delillerin belirleyici delil olarak kullanılması bir bütün olarak yargılamanın hakkaniyete uygun yürütülmesi ilkesini zedeler (AYM, *Orhan Kılıç* başvurusu [GK], B.No:2014/4704, 01.02.2018, para.49).
- Mahkumiyetin, kolluk aşamasında mdafisiz ifadesi alınan diğer sanığın açıklamalarına dayanması durumunda adil yargılanma hakkı ihlal edilecektir (*Aligül Alkaya ve Diğerleri* başvurusu [GK], B.No: 2013/1138, 27.10.2015, para.170).

Hakkaniyete Uygun Yargılama-I

- Hukuka aykırı delillere dayanılarak mahkumiyet kararı verilmesi nedeniyle adil yargılanma hakkının ihlali (AİHM, *Ayetullah Ay/Türkiye*, B.No:29084/07, 1191/08, 27.10.2020, para.192-193).

Hakkaniyete Uygun Yargılama-II

- Güven ilişkisinin bozulduğu gerekçesiyle iş akdinin feshinin nesnel olup olmadığının değerlendirilmesi gerekir (AYM, *Berrin Baran Eker* başvurusu [GK], B.No:2018/23568, 02.07.2020, para.72).
- İşe iade davasında iş akdinin feshinin dayanağını oluşturan gerekçeye dair objektif bir inceleme yapılması gerekir (AYM, *Emin Arda Büyük* başvurusu [GK], B.No: 2017/28079, 02.07.2020, para.65).

Hakkaniyete Uygun Yargılama-III

- Mahkemenin bariz takdir hatası adil yargılanma hakkını ihlal edecektir (AYM, *Murat Beydili* başvurusu [GK], B.No: 2019/1462, 17.06.2021, para.72-73; *Müslim Şentürk* başvurusu, B.No:2014/4930, 21.06.2017, para.40).

Hakkaniyete Uygun Yargılama-IV

- Mahkeme kararının dayanağı olan raporu hazırlayan bilirkişinin tarafsızlığının temin edilmesi gerekmektedir (AYM, *Batuhan Yılmaz* başvurusu, B.No:2015/6071, 28.06.2018, para.44-46).
- Aynı maddi olaya dayanılarak açılan davalarda farklı sonuca ulaşılması hukuki belirsizliğe sebep olur. Bu da başvurucunun hakkaniyete uygun yargılanma hakkının ihlali mahiyetindedir (AYM, *Hakan Altıncan* başvurusu [GK], B.No: 2016/13021, 17.05.2018).

Öngörülebilirlik ve Hukuki Güvenlik İlkeleri-I

- Öngörülebilirlik, aynı durumda olanlar açısından farklı kararlar verilmemesini, veriliyorsa yargısal süreçte bununla ilgili dile getirilen itirazlara yönelik ayrıntılı ve ikna edici değerlendirme yapılmasını gerektirir (AYM, *Serpil Bodur* başvurusu, B.No: 2019/10793, 19.01.2023, para.27-30; *İbrahim Yıldırım* başvurusu, B.No:2019/10802, 07.12.2022, para.25-28; *Türkan Bal* başvurusu [GK], B.No: 2013/6932, 06.01.2015, para.72; *Yasemin Bodur* başvurusu, B.No: 2017/29896, 25.12.2018, para.52).
- Ceza muhakemesi hukuku, fiilin nasıl bir yaptırımla sonuçlanabileceğini öngörebilme hakkını içerir (AİHM, *Işıkırık/Türkiye*, B.No:41226/09, 14.11.2017, para.66-70; *İmret/Türkiye* (No:2), B.No: 57316/10, 10.07.2018, para.55-59; AYM, *Hamit Yakut* başvurusu [GK], B.No:2014/6548, 10.06.2021, para.116).

Öngörülebilirlik ve Hukuki Güvenlik İlkeleri-II

- Mahkemelerin yerleşik içtihadattan ayrılmaları durumunda makul ve meşru gerekçeler ortaya koyması hakkaniyete uygun yargılamanın bir gereğidir (AYM, *Ahmet Taban ve Diğerleri* başvurusu [GK], B.No:2018/22125, 29.09.2022, para.64-67)

Öngörülebilirlik ve Hukuki Güvenlik İlkeleri-III

- İptaline hükmedilen idari işleme istinaden iş sözleşmesinin feshedilmesi, iptal kararının BAM tarafından dikkate alınmaması hukuki güvenlik hakkını zedeler (AYM, *İrfan Şen* başvurusu, B.No:2019/39177, 11.01.2023, para.55).
- Yasal mevzuat değişikliğinin derdest davaya uygulanması ve eski duruma göre kazanma imkanı olan taraflardan birisinin dezavantajlı duruma düşürülmesi silahların eşitliği hakkına yönelik orantısız bir müdahale teşkil eder (AYM, *Zekiye Şanlı* başvurusu, B.No:2012/931, 26.06.2014, para.87).

Öngörülebilirlik ve Hukuki Güvenlik İlkeleri-IV

- Yasal mevzuatın yorum ve uygulamasının öngörülemez nitelikte olmaması ve bariz takdir hatası içermemesi gerekmektedir (AYM, *Kenan Özteriş* başvurusu, B.No:2012/989, 19.12.2013, para.63-64).
- İdarenin cevabının yasal süre içerisinde verilmemiş olması nedeniyle açılan davada, başvuru aleyhinde yargılama giderine ve vekalet ücretine hükmedilmesi öngörülemez niteliktedir ve mahkemeye erişim hakkı ihlal edilmiştir (AYM, *Murat Daş* başvurusu, B.No:2013/3063, 26.06.2014, para.53).

Masumiyet Karinesi-I

- Halihazırda HAGB kararı verilmiş olmasına rağmen işe iade davasında kesin mahkumiyet hükmü şeklinde bir ifade ile başvuruçunun suçu işlediği izlenimi verilmesi (AYM, *Salih Taş* başvurusu, B.No:2019/15835, 11.01.2023, para.39-40; *Mehmet Kösem* başvurusu, B.No:2020/3058, 30.03.2022, para.48, *Enez Ersöz* başvurusu, B.No:2018/19673, 31.03.2022, para.44-45).
- Aksi ispat edilemeyen karineye dayanarak idari para cezası kesilmesi nedeniyle masumiyet karinesinin ihlali (AYM, *Ahmet Altuntaş ve Diğerleri* başvurusu [GK], B.No:2015/19616, 17.05.2018, para.35-38).

Masumiyet Karinesi-II

- Hiç kimse, suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar yargılama makamları ve kamu otoriteleri tarafından suçlu olarak nitelendirilemez ve suçlu muamelesine tabi tutulamaz (AYM, *Kürşat Eryol* başvurusu, B.No: 2012/665, 13.06.2013, para.26 ve 27).
- Masumiyet karinesi, suç isnadının karara bağlandığı yargılamalarda geçerli olduğu için, Sözleşme'nin 6. maddesinde ifade edilen “medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar” çerçevesinde değerlendirilen idari davalar, kural olarak masumiyet karinesinin uygulama alanı dışında kalmaktadır. Ancak idari davada uyuşmazlık konusu olan maddi olayın tespitinde idari yargı mercii, aynı maddi olayı ele alan ceza mahkemesinin daha önce verdiği beraat kararına uygun hareket etmelidir (AYM, *Ramazan Tosun* başvurusu, B.No: 2012/998, 07.11.2013, para.62).

Masumiyet Karinesi-III

- HAGB'nin uyuşmazlığın esasını karara bağlamadığını, yargılamayı hükümle sonuçlandıran bir karar niteliğinde olmadığını ve bu kapsamda nihai bir sonuç da doğurmadığını değerlendirmiştir. Bu bağlamda Anayasa Mahkemesi HAGB kararının suçluluğu tespit eden bir karar olarak kabul edilmesinin başta masumiyet karinesi olmak üzere temel hakları ihlal edebileceğine dikkati çekmiştir (AYM, *Ümmügülsüm Salgar* başvurusu [GK], B.No:2016/12847, 21.10.2021, para.85; *Mazhar Duran* başvurusu, B.No:2019/3819, 20.09.2023, para.39).

Savunma için Yeterli Zaman ve Kolaylık-I

- Mahkemenin vereceği hükmü etkileyebilecek nitelikteki değerlendirmelerin veya esaslı işlemlerin yapıldığı *kritik aşamalarda* sanığın duruşmada hazır bulunması büyük önem taşımaktadır (AYM, *Mehmer Ergün* başvurusu [GK], 2019/34180, 25.07.2023, para.41-43; *Talet Şanlı* başvurusu [GK], B.No:2017/20526, 17.01.2023, para.68-70).

Savunma için Yeterli Zaman ve Kolaylık-II

- Suç isnadı altındaki kişiye savunma hakkının şeklen değil gerçek anlamda sağlanması gerekir. Bunun için suç isnadı altındaki kişi, savunma için yeterli imkana yani gerekli zaman (AYM, *Ufuk Rifat Çobanoğlu* başvurusu, B.No:2014/6971, 01.02.2017, para.53-54) ve kolaylıklara sahip olmalıdır (AYM, *Yıldıray Özbey ve Diğerleri* başvurusu, B.No: 2014/18932, 08.09.2015, para.88-91; AİHM, *Kremzow/Avusturya*, B.No:12350/86 21.09.1993, para.65-69).
- Ceza yargılaması özelinde isnadı öğrenebilme, avukata ulaşabilme, avukatla görüşme, avukatla yazışma, dava evrakına ulaşma, delillere ulaşabilme kolaylıklarının alt başlıkları olarak öne çıkmaktadır (AİHM, *Öcalan/Türkiye*, B.No: 46221/99, 12.05.2005, para.130-149).

Savunma için Yeterli Zaman ve Kolaylık-III

- Suç isnadı altındaki kişiye sağlanması zorunlu kolaylıklar, savunma için *gerekli* olanlardır. İddianamenin tebliği, beraat veya cezasının azaltılmasını sağlayabilecek delil niteliğindeki belgelere erişime ve müdafiiyle görüşmeye izin verilmesi, gerekçeli kararın tebliğ edilmesi ve yargılama esnasında esaslı değişikliklerden haberdar edilmesi sağlanacak kolaylıklardır (AYM, *Sebahat Tuncel* (2) başvurusu, B.No:2014/1440, 26.02.2015, para.85-99; *Salih Öz* başvurusu, B.No:2015/13327, 17.07.2018, para.32-35).
- Savunma hakkına ilişkin kolaylıklar (iddianamenin tebliği, hakkındaki suçlamalardan ve duruşma gününden haberdar edilme vb.) sağlanmasına rağmen başvurucuların yargılamanın hiçbir aşamasında savunmaları alınmadan haklarında mahkumiyet kararı verilmesi adil yargılanma hakkını ihlal edici niteliktedir (AYM, *Murat Tezel* başvurusu, B.No:2017/20307, 13.10.2020, para.35).

Savunma için Yeterli Zaman ve Kolaylık-IV

- Etkili dinlenilme hakkı (AYM, duruşmaya aynı şehirdeki CİK'den mahpusun talebine rağmen getirilmemesi, savunma hakkına yapılan müdahalenin gerekli olmadığı gerekçesiyle ihlal, *Emrah Yayla* başvurusu [GK], B.No: 2017/38732, 06.02.2020, para.85-86; *Şehrivan Çoban* [GK] başvurusu, B.No:2017/22672, 06.02.2020, para.101-102).

Tanık Dinletme ve Tanıkları

Sorgulama Hakkı-I

- Mahkumiyetin sadece veya belirli ölçüde, sanığın soruşturma veya yargılama aşamasında sorgulama veya sorgulatma imkânı bulamadığı bir kimse tarafından verilen beyanlara dayandırılması durumunda sanığın hakları adil yargılanma hakkı güvenceleriyle bağdaşmayacak ölçüde kısıtlanmış olur (AYM, *Ali Rıza Telek* başvurusu, B.No:2013/2630, 30.12.2014, para.51-54).

Tanık Dinletme ve Tanıkları

Sorgulama Hakkı-II

- Tanığın geçerli bir nedenle mahkemede hazır edilememesi,
- Tanığın beyanının tek ve belirleyici delil olmaması,
- Aksi durumda ise tanığın beyanlarını doğrulayıcı başka delillerin bulunuyor olması,
- Ayrıca sanığın olaya ilişkin kendi versiyonunu anlatma ve delillerini sunmasına imkan tanınması, tanığın dinlenilmemesinin istisnasını oluşturabilir (AYM, *Metin Akdemir* (2) başvurusu, B.No:2020/3964, 21.09.2022, para.32).

Tanık Dinletme ve Tanıkları

Sorgulama Hakkı-III

- Mahkemenin, mahkumiyet kararına gerekçe gösterdiği olguların varlığı yönünden sadece müşteki beyanlarını ve iddia makamının gösterdiği delilleri dikkate alması, buna karşılık **başvurucunun aynı olguların aksini ispat için gösterdiği tanıkları dinlememesi müştekiler ve iddia makamı karşısında savunmayı önemli ölçüde dezavantajlı duruma düşürebilir** (AYM, *Ahmet Zeki Üçok* başvurusu, B.No:2013/1966, 25.03.2015, para.81-82).

Gizli Tanık

- **Hükmün büyük ölçüde veya yalnızca gizli tanığın ifadesine dayanması durumunda**, yargılama detaylı incelemelere tabi tutulmalıdır (AYM, *Mete Aslan (2)* başvurusu, B.No:2014/12734, 12.12.2018, para.41-44).
- Eğer sanık veya müdafii tarafından güvenilirliğinin ve doğruluğunun saptanması amacıyla sorgulanmamış tanık delili, mahkeme kararının dayandığı esas veya belirleyici delil ise ve savunma tarafına dengeleyici güvenceler sağlayan bir usul öngörülmemiş ise adil yargılanma hakkının ihlali söz konusu olabilecektir (AİHM, *Balta ve Demir/Türkiye*, B.No: 48628/12, 23.06.2015, para.54-62; AYM, *Baran Karadağ* başvurusu, B.No:2014/12906, 07.05.2015, para.72-75).

Aleniyet ve İstisnaları

- Yargılamanın aleniliği hukuk devleti güvencesinin teminatıdır.
- Duruşmanın gizli yapılması talebinin reddi nedeniyle kişisel verilerin korunması hakkı ihlal edilebilir (AYM; T.A.A. başvurusu [GK], B.No:2014/19081, 01.02.2017, para.108-111; B.K. başvurusu, B.No: 2014/14189, 25.10.2017, para.68).

Vekalet Ücreti

- Davada haklı çıkan tarafın ve kendisini vekil ile temsil edildiği davayı kazanması neticesinde lehine vekalet ücretine hükmedilmesinin gerekliliğine ilişkin yasal düzenleme ve Yargıtay içtihadına rağmen bunun ilgili mahkemece yerine getirilmemesi adil yargılanma hakkını ihlal eder (AYM; *Şeref Yıldız ve Burak Günay* başvurusu, B.No:2013/6216, 06.01.2016, para.41-42).

Yargılamanın Makul Sürede Tamamlanması -I

- Sürenin makullüğü davanın karmaşıklığı, başvuruçunun tutumu, yetkili mercilerin tutumu ışığında değerlendirilmelidir. (AYM, hukuk davaları için: *Güher Ergun ve Diğerleri* başvurusu (B. No:2012/13, 02.07.2013, para.41); Ceza davaları için: *B.E.* başvurusu (B. No:2012/625, 9/1/2014, para.43); İdari davalar için: *Selahattin Akyıl* başvurusu (B.No: 2012/1198, 07.11.2013, para.60).
- Uzun yargılamadan kaynaklanan zararlarını talep etme hakkı (AİHM, *Tendik ve Diğerleri/Türkiye*, B.No: 23188/02, 22.12.2005, para.34).

Yargılamanın Makul Sürede Tamamlanması -II

- Yargılama makul sürede sonuçlandırılmalıdır (AYM, *Osman Geçer* başvurusu, B.No:2013/1326, 17.07.2014, para.53-54, işe iade talepli **feshe itiraz davasının 3 yıl 4 ay sürmesi**, makul süre şartını ihlal eder; *Mehmet Salih Ayyıldız* başvurusu, B.No:2012/397, 17.11.2014, para.28-31; *Nesrin Kılıç* başvurusu, B.No:2013/772, 07.11.2013, para.82-83; *T.A.A.*, B.No:2014/19081, 01.02.2017; para.116, **4 yıl 10 aylık** sürenin makul olmaması).

Yargılamanın Makul Sürede Tamamlanması -III

- *AIHM, Ümmühan Kaplan/Türkiye*, B.No:24240/07, 20.03.2012-Pilot Karar-Hüküm Kısmı, para.5 (Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Tazminat Komisyonu'nun kurulması, 6384 sayılı Kanun, Kabul Tarihi: 09.01.2013, RG: 19.01.2013, Sayı:28533).
- *AYM, Nevriye Kuruç [GK]*, B.No:2021/58970, 05.07.2022-Pilot Karar-Hüküm Kısmı, C, D, E fıkraları.
- *AYM, Keser Altıntaş başvurusu [GK]*, B.No:2023/18536, 25.07.2023 (Başvurunun, *incelenmesinin sürdürülmesini haklı kılan bir neden görülmemesi nedeniyle DÜŞMESİNE*, Hüküm Kısmı, B fıkrası).

Mahkeme Kararlarına Uyulmaması

- Yargı kararlarının yerine getirilmesi Anayasa m.138 hükmünün gereğidir, aksi tutum Anayasa m.36 hükmünü ihlal edecektir (AYM, *Ramazan Kılıç ve Nurcan Fırat* başvurusu, B.No:2013/2627, 04.11.2015, para.43-44).
- Bir yargı kararının uygulanmaması kaynaklı zararların da giderilmesi gerekmektedir (AYM, *Kaçmaz Danışmanlık Ltd Şti.* başvurusu, B.No:2019/39236, 11.01.2023, para.59-60).
- Mahkeme kararlarının icrasının temini adil yargılanma hakkının parçasıdır (AYM, *Şenal Haylaz* başvurusu, B.No:2013/3457, 25.02.2015, para.58-59 - İşçinin ilama dayalı takibine rağmen alacağın ödenmemesi).